

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkei.
Munkatársak: *Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Pintér Jenő.*)

A Cél. — 1932. évf. 1. sz. Csuday Jenő: *Martinovics Ignác szellem-történeti „átértékelése“*. Martinovics Ignác védelme a Hóman Bálint és Szekfű Gyula-féle Magyar történet-ben foglaltakkal szemben.

Budapesti Szemle. — 1932. évf. 1. sz. Angyal Pál: *Arany János büntetési büntetőjogi szempontból*. Üdvös lett volna, ha büntetőjogásaink már a múlt század ötvenes éveiben, nemcsak a műélvezet kedvéért, hanem tanulság céljából is, a magyar eszmegazdagság ősforrásához, Arany Jánoshoz fordultak volna. Hisz még ma is sokat tanulhat nagy költőnkől a büntetőjogi reformok iránt lelkesedő kriminálpolitikus épp úgy, mint a büntetett lelki-világát kutató kriminálpszichológus. — Egy vidéki tanár: *Hangjátékok a Rádióban*. (Nyílt levél a szerkesztőhöz.) Tiltakozás abból az alkalomból, hogy Arany: A fülemile, A bajusz és Pázmány lovag c. költeményeit túlságosan rossz átdolgozásban adták elő. „A klasszikusokat a Rádió vagy tanultassa. vagy hagyja békén. Abhoz nincs joga, hogy munkáikból bohócsapkát szabjon.“ — 2. sz. Szász Károly: *Teleki Keyyence*. A fényes tehetségű Teleki László Keyyence ma már nem kell a közönségnek sem könyvben, sem a színpadon. — Négyesy László: *Hat esztendő magyar kritikai irodalma*. Az 1931 évi Greguss-jutalmat a Kisfaludy-Társaság Kéky Lajosnak és Schöpflin Aladárnak ítélte oda. (Amannak Gárdonyi Géza c. tanulmánya, emennek „Írók, könyvek, emlékek“ c. kötete alapján.) — Voinovich Géza: „*Arany János tróji bátorsága*“. Móricz Zsigmond a Nyugat 1931. évi decemberi számában cikket írt Arany Jánosról. Móricz cikkében ahány állítás, annyi tévedés. — 3. sz. Berzeviczy Albert: *Arany és Goethe*. (Elnöki megnyitóbeszéd a Kisfaludy-Társaságnak 1932. évi febr. 7-én tartott ünnepi közülésén.) Bár a Toldi költője nagy csodálója volt a Faust alkotójának, Goethe nem tartozik azon szellemi nagyságok közé, kik legszembetűnőbben befolyásolták a mi Aranyunkat. — Papp Ferenc: *Gyulai Pál külföldi tanulmányai és élményei*. Körülbelül tizennégy hónapot töltött el Gyulai az 1856. év végéig a német és francia műveltség vonzókörében. Minél inkább megismerte az európai műveltség értékeit, annál tisztábban látta az irodalmi ízlés jelentőségét a nemzetek emelkedésében és süllyedésében s annál inkább ragaszkodott ítéleteiben a valóság és eszmény tisztetetéhez. — Hlatky Endre: *Széchenyi sajtópolitikai eszméi a Stádiumban*. A Stádium sajtópolitikai s általában közvéleménypolitikai eszméi és az azokból vonható

tanulások száz év távlatában is modernnek, újak és időszerűek. — Berzeviczy Albert: *A Bolyaiak*. (Elnöki megnyitóbeszéd az Akadémiának 1932 febr. 22-én tartott ünnepi ülésén.) Ünnepi megemlékezés a két világhírű magyar matematikusról. — Vitéz Somogyváry Gyula: *Rádióműsor — hangjátékdramatizálás*. (Nyílt levél a szerkesztőhöz.) A Budapesti Szemle kedvezőtlenül bírálta meg a rádió egyik előadását, melyben Arany János három vidám költeményének (A bajusz, A fülemile, Pázmány lovag) dramatizált formája került a mikrofon elé. A cikkíró hangsúlyozza, hogy a három darab átdolgozása során csak az elengedhetetlen szükség határáig változott meg az alapköltemény. (A szerkesztőnek a cikkhez fűzött jegyzete szerint: jobb volna Arany költeményeit eredeti formájukban terjeszteni, nem átdolgozva.)

Debreceni Szemle. — 1932. évf. 1. sz. Hofbauer László: *Gárdonyi Géza szegedi újságíróskodásának története*. (1888—1891.) Érdekes adatközlés (Gárdonyi két párbajáról Szegeden). — Molnár József: *Jókai véleménye a párizsi színházakról*. Adatközlés. — Nyitrai Nagy László: *A „magyar Ovidius”*. — Gyöngyösi, a magyar barokk költő, az antik szerelemfelfogásnak nemcsak rendszerező elemeit, hanem közvetítő motívumait is hozza és egyénisége jellegzetes tulajdonságaival hatja át. — Tolnai Gábor: *Egy féltben maradt erdélyi elbeszélő: Sipos Domonkos*. Az 1927-ben, ifjan elhunyt, ígéretes tehetségű erdélyi novellaíró különös szeretettel a nyomort rajzolta. Egy főljegyzése szerint ezt tartotta ő az ember legnagyobb problémájának. — Dömötör Sándor: *A lunatikus és Sárváry Pál*. Kiegészítő adalék a szerzőnek „A debreceni lunatikus élettörténeté”-hez c. cikkéhez. — 3. sz. Kardos Albert: *Lepe és lepke, pille és pillangó*. Kazinczy abban a harcban, melyet a Debreceni Grammatika ellen folytatott, győzelmet aratott, de két kisebb ponton csatát veszített. Nem sikerült a Csokonai „babér”-szavát kiirtani a magyar költészet ligetéből és nem sikerült a maga „lepe” szavát ráerőszakolni a magyar irodalmi és tudományos nyelvre. — Molnár József: *Toldy F. levele Edouard Saysushoz a Bibliothèque Nationale-ban*. Adatközlés.

Deutsch-Ungarische Heimatsblätter. — 1932. évf. 1. sz. Joseph Waldapfel: *Die Nachwirkung der „Sagen der ungarischen Vorzeit”*. — Joseph Alois Gleich: *Sagen der ungarischen Vorzeit*. Ein Gegenstück zu den Sagen der Vorzeit von Veit Weber. Wien, 1880 c. munkájának hatása az egykorú magyarországi német és magyar irodalomra.

Egyetemes Philologiai Közlöny. — 1931. évf. 5—10. sz. Eckhardt Sándor: *Egy középkori francia krónika fantasztikus magyar története* Jean d'Outremeuse XIV. századi belga krónikás egy valóságos prózai gestát költött francianyelvű világkrónikájában a magyarok őstörténetéről. Abból is, hogy e krónikás a magyarság multját kapcsolatba hozza a nyugati népekével, látni, mily nagy híre és tekintélye lehetett Magyarországnak a XIV. században. — Hankiss János: *Prevost abbé és Magyarország*. (I.) Magyar vonatkozások a „Manon Lescaut” világhírű írójának műveiben. — Waldapfel Imre: *A Lugossy-kódex éneke a gyöngyökről*. Adatközlés.

Erdélyi Múzeum. — 1931. évf. 10—12. sz. György Lajos: *Eulenspiegel magyar nyomai*. Az összehasonlító tárgytörténeti vizsgáladásokból ki-

tűnt, hogy az Eulenspiegel néven szereplő tréfák tulajdonképen nem Eulenspiegelnek vagy más valakinek valóban elkövetett csínjei, hanem századok óta népektől népekhez vonuló vándortárgyak, amelyek idők folyamán itt is, ott is történeti személyekhez tapadtak, hogy a hallgatók vagy olvasók mulatságának fokozására a hitelesség közvetlen látszatát ébresszék. Végső forrásuk: az ősi néphumor. Eulenspiegel már a XVI. század óta benne él a magyar köztudatban. Tréfáinak szórványos nyomai anekdotairódalunkban három évszázad óta napjainkig követhetők. Eulenspiegel nevét először Bornemisza Péter írja le 1578-ban az Ördögi Kisértetekről szóló munkájában. Az idetartozó magyar anekdotákban szereplő alak neve először Trágár Balázs, majd Tillinkó, utóbb: Lipli, Bolond Istók, Csalóka Péter, Bohó Misi és Kőcsög Muki. Az első olyan magyar könyv, amely elejétől végig Eulenspiegel-tréfákat tartalmaz: Suszter Liplin élete (Pest, 1808. 126 l.) címen jelent meg. Meg nem nevezett szerzője Holosovszky Imre (1766—1829) kir. sőtiszt volt. — Dömötör Sándor: *A cigányok temploma*. A cigányok különös templomáról szóló tréfás hagyomány irodalmi nyomainak s ezek változatainak részletes ismertetése. — Florio Banfi: *Olasz novella Zápolya János királyról*. A címben jelzett novella Sebastiano Erizzo (1525—1585) velencei patricius *Le sci giornale c. de kameron*-jában 1567-ben jelent meg. — Erdélyi Pál: — *Zajzoni Rab István életéhez*. Hosszabb adatközlés.

Győri Szemle. — 1931. évf. 8—10. sz. Gálos Rezső: *Fábchich József kiadatlan himnusz-fordítása*. Adatközlés. (A breviárium „Jam ortosidere“ kezdetű himnuszának fordítása.) — 1932. évf. 1—3. sz. Jenei Ferenc: *Kazinczy útja Pannonhalmára*. (Halálának századik fordulójára.) Ünnepi megemlékezés Kazinczyról a cím szerinti vonatkozásban. — Gálos Rezső: *Kazinczy és a győri csata emléke*. Kazinczy és Desseffy József gróf buzgólkodásának ismertetése az 1809-i győri csatában elesett zempléni vármegyei vitézek emlékének megörökítése ügyében.

Irodalomtörténeti Közlemények. — 1932. évf. 1. sz. Szinyei Ferenc: *Elbeszélőink egymáshatása a Bach-korszakban*. (Adatok 1853—1854-ből.) Legnagyobb hatása Jókainak volt írókortársaira. Jósikáé P. Szathmáry Károly munkáin érzik legerősebben. Kemény Zsigmond hatása Gyulai Jó éjszakát! c. novelláján különösen feltűnő. Gyulai Pál Vén színészének utánzását négy novella mutatja. Többi íróink jelentősége ebből a szempontból az előbbieket elhanyagolva. — György Lajos: *Tárgytörténeti jegyzetek Mikszáth anekdotáihoz*. (I.) A Mikszáth művein végighúzódo nemzetközi vonatkozású anekdotikus tárgyi réteg filológiai alapvetésű tárgyalása. I. A „Nem a ruha teszi az embert“ tárgyi csoportba tartozó, adomaszerű történet változatainak ismertetése. — Timár Kálmán: *A Lázár-kódex forrásai*. (II. és bef. közl.) A kódex imádságainak forrásait illetőleg megállapítható, hogy a legtöbb imádság az Antidotarius animae imádságaival párhuzamos. Néhány imádságnál a Hortulus animae vagy az esztergomi breviarium szövege bizonyult közvetlen forrásnak. — Waldapfel Imre: *Gyöngyösi-dolgozatok*. I. Gyöngyösi István epikus műfaja. Gyöngyösi műfaji előzményei a humanista poézisben keresendők, de nem egyedül regényezzerű humanista tárgyakat feldolgozó széphistóriáinkban, hanem a legkedveltebb humanista műfajok egyikében, az epithalamiumban. — Tolnai Vilmos: *Egy Kazinczy-ereklye*. Gróf Gyulai Karolina (Kazinczy egykori barátnőjének leánya)

emlékkönyvének ismertetése. — Szász Károly: *Szilágyi István két levele*. Levelek Szász Károlyhoz, a jeles műfordítóhoz 1852-ből és 1859-ből. — Géfin Gyula: *Batsányi János és Bitritz Lajos levelezése*. Tíz levél az 1822—8. évekből. — Váczy József: *Ismeretlen Kazinczy-levelek*. Levelek báró Vay Miklósnának (1831. I. 13.) Szilvási Szabó Jánoshoz (1831. I. 13.) és Cserey Miklósnak (kelet nélkül). — U. a.: *Htr Kisfaludy Károly utolsó napjáról*. Levél Helmecey Mihálynak (ismerentlőtől: 1830. XI. 18.). — U. a.: *Kazinczy ismeretlen iratai*. Egy kis vers és két gnoma (Horváth Döme kézírásával.). — Hajas Béla: *Tešler (Tischler) László*. Vörösmarty egykori barátjának, a bonyhádi káplánnak életére vonatkozó adatok. — Rubinyi Mózes: *Vajda János és Endrődi Sándor*. Endrődi S. Visszavárlak c. rapszódiája erősen emlékeztet Vajda J. Gínaciklusának 32. darabjára.

Magyar Nyelvőr. — 1931. évf. 9—10. sz. Kardos Albert: *Miben volt az újító Kazinczy maradi?* A birtokszóragozás története terén Kazinczy egy régebbi álláspontot képvisel, mint a konzervatív Debreceni Grammatika, amely elítélte a „katonák zsoldjok“ és az „anglusok hajóik“-féle ragozást. Ezt az álláspontot elsöpörte az idő. Másik sajátos nyelvhasználata az „olvasánk, olvasnánk a könyvet“-féle alakok a köznyelvben egészen közönségesek, bármennyire hibáztatta is azokat a Debr. Grammatika és az Elaboratior Grammatika.

Magyar Szemle. — 1932. évf. 2. sz. Szudy Elemér: *Az írás és irodalom szabadsága*. Jellemző, hogy a megszállt területeken éppen annak a helyi irodalomnak van a legbősegeebb szabadsága, amely ott is azt hangoztatja, hogy itthon, a csonka országban, nincs se politikai, se eszellemi szabadság. A Masaryk-féle egymillió kulturálapítvány s az annak kezelésével megbízott „magyar“ közművelődési egyesület kiáltó biznyság arra, hogy kik a magyar irodalmi és kultúrszabadság hivatalos zászlóvivői a csehszlovák államban. — Steier Lajos: *Magyar Masaryk-Akadémia*. Amíg a prágai hegemonizmus fullajtárjai állnak ezen intézmény élén, a magyarság csakis tartózkodó magatartást tanúsíthat az ú. n. Masaryk-Akadémiával szemben. — U. i. 3. sz. Skala István—Ujváry Lajos: *Arany János trói bátorsága*. A támadó bátorság csak ritkán kap hangot Arany lantján; az írói bátorság azonban nemcsak támadásban nyilvánulhat, hanem elhűségben és hitvallásban is s a hitvallónak a forradalmárnál nem csekélyebb értékű bátorságára örök példatár Aranynak egész költészete. — Kilián Zoltán: *A hangos könyv*. Talál-e majd olyan kritikai és irodalomtörténeti méltatást a hangos könyv (= rádió), mint aminőben a néma könyvnek része volt? A mai szellemi értékelési rend szerint aligha. A hangos könyvnek ezért új kritikai beállításra, új irodalomértékelési figyelőkre van szüksége.

Magyar-Zsidó Szemle. — 1932. évf. 2. sz. Zsoldos Jenő: *A biblia, a midrás és a zsidó Mikes Törökországi Leveleiben*. (Bef. közl.) Mikes az irodalmi működésével már kapcsolatba hozott műveket bibliai és zsidó tartalmú részletekben is forrásként használta.

Minerva. — 1931. évf. 5—10. sz. Eckhardt Sándor: *Az összehasonlító irodalomtörténet Közép-Európában*. Megállapítható, hogy Buda és Pest a XVIII. század óta a magyarsággal közös politikai életet élő egyéb nemzetek számára szellemi kisugárzási központ volt. Viszont az európai szellemi áram-

latok hozzánk való közvetítésében Bécs szerepe nem volt oly kizárólagos, mint némelyek gondolják. A magyar protestantizmus pl. nem sokat köszön a Habsburgok székhelyének, mely a legújabb időkig a katolikus visszahatás központja volt. — Balogh József: *Szent István politikai testamentuma*. (III.) Ha a magyar Intelmek névtelen szerzőjének erudicióját kívánjuk megállapítani, nem haladhatunk el a IX—X. század zsinati jegyzőkönyvei mellett. Zsinati „intelmek”, irodalmi királytűkrök, koronázási adnuntiatiók és „responsio”-k azon egy témának csak formai és műfaji változatai. A magyar Institutio szerzője ezekből a mintákból merített műveltségét és ösztönzését. — 1932. évf. 1—4. sz. Pukánszky Béla: *Hegel és magyar közönsége*. Legszervesebben és legállandóbban fejlődik a magyar hegelizmus az esztétikában, amely mint az irodalmunk fel lendülésével önkénytelenül kialakuló műbírálat eredménykészlete szorosán együtt halad a filozófiával. Hegel filozófiájának termékenyítő ereje Erdélyi János költészetében is kifejezésre jut. Tudtunkkal ő az egyedüli magyar költő, akinél a nagy német filozófus gondolatai a legszubjektívebb költői kifejezésformába, a lírába is behatoltak. Hogy mily erősen foglalkoztatták a berlini filozófus tanításai Madáchot, azt az Ember tragédiáján kívül A civilizátor c. aristophanesi vigjátékából is látni. Ebben Madách Hegelt mint a reakció elméleti alapvetőjét állítja elének. A darab főalakja, Stroom, ugyanis Hegel eszméit hangoztatva fog hozni civilizatorikus munkájához.

Népünk és nyelvünk. — 1931. évf. 10—12. sz. Mészöly Gedeon: *Mátyási József és „Kalászkaparék”-ja*. (III.) Mátyásinak a Gunár panasza c. tréfás verse adott ösztönzést Aranynak arra, hogy megírja Sándor napjára „A malac búcsúzása” c. versét. (L. Tört. Tár. Névnapj. Folyóirat. 1888. 48. l.) A Szirmai Hungaria in parabolis c. könyvből és egyebünnen ismeretes „Adjon Isten minden jót” kezdetű mondóka, illetőleg a belőle készült régi énekszöveg „nótájára” írta Mátyási „köznépi dall” c. versét.

Pannónhalmi Szemle. — 1932. évf. 1. sz. Bánhegyi Jób: *Erdős Renée*. Erdős Renée írásainak látszólagos lelemény- és témabősége szinte egyetlen hatalmas emócióból, a mindenben eluralkodó szexuális életérzésből szerzi ihletét s ennek következményeként problémavilága csupán a szerelem és házasság kérdéseinek változataira szorítkozik.

Pásztortűz. — 1931. évf. 24—25. sz. Kacziány Géza: *Széchenyi meggyilkoltatása 1860-ban*. Észrevételek Jancsó Elemérnek a szerző „Széchenyi meggyilkoltatása” c. könyvéről írt bírálatára. A szerző újból hangsúlyozza megállapításai helyességét. — 1932. évf. 2. sz. Borbély István: *Kiss Ernő (1868—1931)*. A nemrég elhunyt irodalomtörténétíró munkásságának rövid ismertetése és méltatása. — 3. sz. Lampérth Géza: *Levél a szerkesztőhöz*. Önjellemző visszapiantás a szerző pályakezdésére és erdélyi emlékeire. (Arcképpel.)

Protestáns Szemle. — 1932. évf. 2. sz. Zoványi Jenő: *Szenczi Molnár Albert halála ideje*. Kétségtelenül 1633-ban, de alkalmasint csak az év vége felé halt meg Szenczi Molnár Albert.

Széphalom. — 1931. évf. 7—12. sz. Oláh Gábor: *Babits Mihály 25 éve*. Babits Mihály jelentősége, hogy Vörösmarty óta nem igen volt olyan művésze

a magyar nyelvnek és formának, mint ő. Nyelve Arany és Vörösmarty nyelv-géniuszának a keresztelkedése. Babits lírája magasrendű. Olyan líra ez, amelynek a nő nem királynője, sőt nem is fő sugallója. Babitsnál eszmék és gondolatok a vezérek, a királyok. A kedély, a humor napsugára ritkán vetődik költészetébe. Annyiban újító, hogy a mindennapi modern élet jeleneteit föl tudta emelni a művészet régiójába. — Gy. Juhász László: *Madách és Lamartine*. Nem Lamartine költői egyénisége az, amely Madáchra döntő hatást gyakorolt, hanem az az irodalmi irány, amelynek Lamartine egyik képviselője: a francia romanticizmus. Madách eredeti szellem, senkit sem utánozott, ő a Franciaországból kiinduló romantikus korszak magyarul teremtő költője. Petri Mór: *Szeged pillantása Adyra*. Szegedi vonatkozású adatközlés Ady Endréről. — Jezerniczky Margit: *Amiel, Petőfi, Meltzl*. Szigethy Vilma (H. F. Amiel traducteur. Szeged, 1929. c.) tanulmányából kitűnik, hogy H. F. Amiel a genfi egyetem egykori esztétika-tanára Meltzl Hugó, néhai kolozsvári egyetemi tanár buzdítására számos Petőfi-verset fordított franciára.

Theológiai Szemle. — 1932. évf. 1. sz. S. Szabó József: *Zwingli és a magyar reformáció*. Reformátoraink műveiben található ugyan Zwinglire emlékeztető vonások, de azért hiba volna ez alapon bárkit is zwinglianusnak nevezni. A mi reformátoraink hitelveik megfogalmazásában és rendszerezésében meglehetősen önállóságot tanúsítottak s a külföldi nagy reformátorok előtt sem hódoltak vakon. — *Keresztesi József akadémiai utazása a külországokban*. Adatközlés (folyt.).

Ungarische Jahrbücher. — 1931. évf. 4. sz. Joseph Balogh: *Der hl. Gerardus und die „Symphonia Ungarorum“*. A szerző véleménye szerint a Gellért-legenda két változata szerint valószínűleg a Vita maior az eredetibb. — B. v. Pukánszky: *Ungarische Goethegegner und Kritiker*. Adalékok a magyarnémet szellemi kapcsolatok történetéhez.

Vasárnap. — 1932. évf. 5. sz. Rajka László: *Jókai Baphomet-je a történelem megvilágításában*. Jókai Egy hírhedt kalandor a XVII. századból c. regényének tárgyát Stramberg Keresztély német író Ehrenbretstein c. 1845-ben megjelent művéből merítette. Jókai Stramberg elbeszélésébe bizonyos misztikus, babonás elemeket szőtt bele. Ily betoldás a Baphomet-imádás. A szerző ismereti az idetartozó s a templomosrend elleni vádakkal kapcsolatos történeti adatokat.